

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามประเด็นของเรื่องออกเป็น 4

ตอน คือ

1. ทฤษฎีความรู้ทางจริยธรรม และวิธีการปลูกฝังจริยธรรม
2. ระดับพัฒนาการทางจริยธรรม
3. การสร้างแบบประเมินคุณลักษณะทางจริยธรรม
4. จริยธรรมในสถาบันการศึกษา

ทฤษฎีความรู้ทางจริยธรรมและวิธีการปลูกฝังจริยธรรม

คุณธรรม คือสิ่งที่สังคมเห็นว่าดีงาม ส่วนค่านิยมคือ สิ่งที่สังคมเห็นว่าสำคัญ การสอนให้เยาวชนรู้ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว คือการให้ความรู้ ความเชื่อ และเป็นการสร้างทัศนคติ การให้ความรู้ทางจิตวิทยาจริยธรรมช่วยให้ เข้าใจลักษณะพื้นฐานทางจิตใจของบุคคลว่าพร้อมที่จะพัฒนาการทางจริยธรรมไปได้เพียงใด ลักษณะพื้นฐานทางจิตใจที่มีผลต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมมี 3

ลักษณะ คือ

1. สติปัญญาดี
2. สุขภาพจิตดี
3. มีประสบการณ์ดี

คนที่ไม่มิลักษณะใดเลยใน 3 ประการนี้ หากเปรียบเทียบกับบิวลีเหล่าทางพุทธศาสนา ก็เปรียบเหมือนบิวเหล่าที่หนึ่งคือ บิวจมโคลน จมเลนได้น้ำ จะต้องพัฒนาพื้นฐานทั้ง 3 ประการก่อน จริยธรรมจึง เป็นเครื่องช่วยชี้แนวทางการพัฒนาคนที่ เป็นบิวได้น้ำ ให้ เป็นบิวเหนือน้ำ ได้ (ดวงเดือน

ความหมายของจริยธรรมและจริยศึกษา

จริยธรรม (Morality) เป็นคำที่มีความหมายกว้าง หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม แบ่งเป็น 2 อย่าง คือ

1. ลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งถูกต้องเหมาะสม เช่น ความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์ ความซนหมั่นเพียร เป็นต้น
2. ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และไม่สมควร เช่น การเห็นแก่ตัว การพูดเท็จ การไม่ตรงต่อเวลา เป็นต้น

ฉะนั้น ผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทที่หนึ่งมาก และประเภทที่สองน้อย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2528 : 42) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าจริยธรรม หมายถึง การกระทำทั้งทางกาย วาจา ใจ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง บุคคลอื่นและสังคม

สรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นเรื่องของความประพฤติที่สุจริต (จริย แปลว่า ความประพฤติธรรม แปลว่า การกระทำที่ให้คุณแก่ตนเองและผู้อื่น)

ความหมายของจริยศึกษา (ลำดวน เกษตรสุนทร และสายชล มีทรัพย์ 2529 : 26

- 27)

จริยศึกษา หมายถึง การศึกษาเรื่องจริยธรรม เป็นการศึกษาเพื่อเสริมสร้างจริยธรรมให้เยาวชนมีคุณสมบัติ มีบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่ดีงาม สอดคล้องกับมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติที่สังคมต้องการ

จริยศึกษาเป็นคำใหม่ที่กำหนดขึ้นมาในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 เพื่อมุ่งพัฒนาจริยธรรม คุณธรรมของผู้เรียน เป็นวิชาในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

สรุปได้ว่า จริยศึกษาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการประพฤติชอบ (กาย) เจริญชอบ (วาจา) และคิดชอบ (ใจ) เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีบุคลิกอันพึงประสงค์

แนวคิดในการสอนจริยศึกษา (หรือการสอนลักษณะนิสัย)

การสอนลักษณะนิสัยก็คือ การสอนจริยศึกษา เป็นการจัดการประสบการณ์ จัดการศึกษาอบรม จัดกิจกรรมการเรียนการสอน จัดสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมให้แก่เด็ก ให้เป็นผู้มีคุณสมบัติจริยธรรมครบถ้วน ในการจัดจริยศึกษาอาศัยแนวทางจากไตรสิกขา คือ ปัญญา ศีล และสมาธิ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ชูชาติ นาแสง 2528 : 175)

1. ปัญญา คือความรู้ความเข้าใจเชิงจริยธรรม ความรู้สึก ความคิดเห็น เจตคติและค่านิยมเชิงจริยธรรม สิ่งเหล่านี้ช่วยให้บุคคลสามารถให้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้ว่า อะไรควรทำ และอะไรควรงดเว้น เพราะเหตุผลอะไร ปัญญาและพฤติกรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการศึกษาค้นคว้าอบรมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยตรง ผู้เรียนได้กระทำด้วยตนเอง

2. ศีล เป็นพฤติกรรมจริยธรรมภายนอกที่สังเกตเห็นได้ เช่น การพูด การเขียน การกระทำ การหาเลี้ยงชีพ ดังนั้นคนมีศีล (ตัวเต็มคือศีลธรรม) จึงเป็นคนที่ดี กระทำดี ศีลธรรมจึงเป็นเรื่องของการกระทำ การปฏิบัติจริง

หลักสูตรจริยศึกษาในระดับประถมศึกษาจึงเน้นศีล คือการปฏิบัติมากกว่าเรื่องอื่น กิจกรรมปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนมีศีลที่สำคัญได้แก่ การปฏิบัติตามวินัยของชั้นเรียนของ โรงเรียนและของสังคม บ้านเมือง เช่น กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หลักศีลธรรม จารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม

3. สมาธิ เป็นความพยายาม ความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะคิดกระทำแต่สิ่งที่ดี การฝึกสมาธิในระดับประถม นั้น หวังเพียงแต่การให้ตั้งใจมั่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ไม่ให้ฟุ้งซ่านออกไป ให้มีสติติดตัวทุกครั้งที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น อ่านหนังสือ ก็ให้มีสมาธิในการอ่าน เขียนหนังสือก็ให้มีสมาธิในการเขียน ฟังครูพูดก็ให้ตั้งใจฟังอย่างมีสมาธิ จึงจะประสบความสำเร็จในการเรียน

จะเห็นได้ว่าการสอนจริยศึกษานั้น จะต้องสอนให้ครบวงจรทั้ง 3 ข้อ จึงจะเกิดผลดี และจะต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันตลอด โดยจัดให้มีกิจกรรมประสบการณ์เอื้อกันไป มิใช่จัดเฉพาะ ในคาบการเรียนจริยศึกษา ซึ่งมีเพียงไม่กี่คาบการเรียนเท่านั้น เพราะพฤติกรรมจริยธรรมส่วนมากต้องอาศัยกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง และใช้เวลานานอย่างต่อเนื่องกันจึงจะปลูกฝังได้

การปลูกฝังพฤติกรรมจริยธรรม เน้นที่ตัวแบบและการกระทำหรือการลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าจะให้ความรู้ด้านเนื้อหาสาระ ตัวแบบ ได้แก่ พ่อแม่ พี่น้อง นักเรียนรุ่นพี่ ครูอาจารย์ การปลูกฝังควรกระทำเป็นขั้นตอนดังนี้

1. ให้แบบอย่างที่ดีและสร้างศรัทธาหรือรอยประทับใจต่อจริยธรรมที่ต้องการจะปลูกฝัง ด้วยวิธีการและกิจกรรมต่าง ๆ

2. ให้ความรู้ความเข้าใจจริยธรรมนั้นว่าหมายความว่าอย่างไร มีการปฏิบัติอย่างไรบ้าง

3. สร้างแรงจูงใจช่วยให้ปฏิบัติตามจริยธรรมนั้นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทั้งในและนอกโรงเรียน โดยเริ่มต้นจากง่ายไปยาก เพื่อให้เขาประสบความสำเร็จในการกระทำสิ่งนั้น ๆ

การพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรม เป็นการสร้างเสริมพฤติกรรมจริยธรรมให้แนบแน่นจนกลายเป็นนิสัยติดตัว และฝังลึกลงไปในชีวิตประจำวัน กิจกรรมและวิธีการที่จะสนับสนุนการปลูกฝังและพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรม มีดังนี้

1. การให้กำลังใจ ให้รางวัล และสร้างแรงจูงใจ

2. การแก้ไขพฤติกรรมที่ผิด ซึ่งเด็กมีติดตัวมาแล้วจากบ้าน โรงเรียน ชุมชนที่ผู้ใหญ่ปฏิบัติให้เห็น อาจใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือนหรือทำโทษทางกาย (ต้องเป็นผู้ที่ให้ความรัก ความเข้าใจ แก่เด็กเป็นผู้ลงโทษ)

3. จัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอให้

วิธีสอนจริยศึกษา

การสอนลักษณะนิสัย คือ การสอนลักษณะที่ดีงามต่าง ๆ ที่สังคมพึงประสงค์ หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง การสอนนิสัยก็คือ การสอนจริยธรรม เพราะจริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันถูกต้องดีงาม ซึ่งมนุษย์ทั้งหลายพึงนำมาไปปฏิบัติให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของตนเองและสังคม

ในการสอนจริยศึกษาหรือจริยธรรมหรือการสอนลักษณะนิสัย สามารถจัดสอนได้เป็น 2 แนวคือ การสอนจริยศึกษาโดยตรง และการสอนจริยศึกษาโดยอ้อม (ลำตวน เกษตรสุนทร และ สายชล มีทรัพย์ 2530 : 51 - 52)

การสอนจรรยาศึกษาโดยตรง

1. การสอนจรรยาศึกษาโดยตรงเป็นการยอมรับอย่างชัดเจนว่า จรรยาศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ และจำเป็นต้องมีการสอนกันเป็นกิจจะลักษณะ เป็นหลักเป็นฐาน เป็นเรื่องเป็นราว โดยจัดให้มีเนื้อหาโครงสร้างที่จะสอนจะเรียนกันอย่างแน่นอน อย่างไรก็ตามผู้ที่มีแนวคิดนี้ก็มีความคิดเห็นแยกเป็น 2 แบบคือ

1.1 แบบมีโปรแกรมแน่นอน หมายถึง การจัดการสอนจรรยาศึกษาโดยจัดให้เป็นวิชาขึ้นมาโดยเฉพาะ มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน มีการพัฒนาสื่อการเรียนเพื่อช่วยให้การเรียนบรรลุผลได้รวดเร็วขึ้น มีครูผู้เชี่ยวชาญ และมีความเหมาะสมที่จะสอนในเรื่องนี้ดำเนินการสอนโดยตรง วิธีนี้มีผู้เห็นชอบและขัดแย้งมากมาย

1.2 แบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการสอนจรรยาศึกษาในลักษณะที่บูรณาการไปพร้อม ๆ กัน กับเนื้อหาวิชาอื่น ๆ กล่าวคือ ได้มีการจัดเนื้อหาวิชาต่าง ๆ อยู่แล้ว เช่น ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี จะต้องพยายามระลึกและตระหนักถึงบทบาทในการสอนจรรยาศึกษาของตน และพยายามหยิบยกประเด็นปัญหาทางจริยธรรมในเนื้อหาวิชานั้น ๆ

2. การสอนจริยธรรมโดยอ้อม ผู้ที่มีความเชื่อในแนวนี้ มีความคิดว่าจริยธรรมและคุณธรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากการสอน แต่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่แทรกซึมเข้าไป ดังนั้น วิธีการที่ดีที่สุดก็คือโรงเรียนจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมและระบบต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาจริยธรรมของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้จริยธรรมต่าง ๆ ก็แทรกซึมเข้าไปเองโดยไม่ต้องมีการสอนและบอกกล่าวกัน ผู้มีความเชื่อตามแนวความคิดนี้เห็นว่า หากโรงเรียนมีระบบการจัดการที่ดี ผู้เรียนก็ควรจะเรียนรู้จรรยาศึกษาได้มาก เพราะเนื้อหาต่าง ๆ ที่หลักสูตรกำหนดไว้เช่น ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วรรณคดี คณิตศาสตร์ และอารยธรรม ฯลฯ นับว่าครอบคลุมสภาพของคนไทยในปัจจุบันแล้ว คือได้ช่วยให้ผู้เรียนเห็นชีวิตทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งทำให้เขาได้รู้ปัญหาความขัดแย้งทางจริยธรรมที่เราได้เผชิญกันมาและกำลังเผชิญอยู่ หากในการสอนครูได้ช่วยชี้ให้ผู้เรียนได้ตระหนักในปัญหาต่าง ๆ รู้จักตั้งคำถาม พร้อมทั้งให้เครื่องมือเขาที่จะช่วยให้เขาตอบคำถามต่าง ๆ นั้นได้ เขาก็จะเรียนรู้จริยธรรมไปโดยปริยาย เครื่องมือที่จะช่วยในการตอบคำถามต่าง ๆ

นั่นก็คือ ทักษะในการอ่าน การเข้าใจเรื่องราว การวิเคราะห์ การใช้เหตุผล การคิดอย่างมี
 วิจารณ์ญาณ การแก้ปัญหา และการเข้าใจตัวเอง ทักษะเหล่านี้โรงเรียนได้จัดไว้ในเนื้อหาวิชา
 ต่าง ๆ อยู่แล้ว ดังนั้นการสอนจรรยาวิชาตามแนวคิดนี้ จึงเห็นว่าไม่จำเป็นต้องจัดสอน
 จรรยาวิชาขึ้นโดยตรง

หลักการสอนจรรยาวิชา

ในการสอนจรรยาวิชาต้องการให้นักเรียนรู้จักคิด และปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม มีหลักการสอน
 และข้อค่านิยมในการสอนดังนี้ (ชูชาติ นาแสง 2528 : 211)

1. ใช้กิจกรรมหลาย ๆ อย่างและกระทำอย่างต่อเนื่องกันเป็นเวลานานพอสมควร มิใช่
 ทำเพียงชั่วคราวชั่วครวและเลิกไป
2. ครูต่อนักถึงอยู่เสมอว่ากำลังสอน "คน" มิใช่สอน "หนังสือ" ดังนั้นในการจัด
 กิจกรรมการเรียนการสอน ต้องใช้เด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Center) ให้มากที่สุด
3. ส่งเสริมกระบวนการกลุ่มมากกว่ารายบุคคล (เพราะคนเราต้องอยู่ร่วมกัน) และ
 ให้ทำกิจกรรมรายบุคคลบ้างเพื่อจะได้รู้จักตนเอง
4. ใช้กิจกรรมให้เห็นทั้งด้านบวกและด้านลบ หรือใช้วิธีกระตุ้นเชิงบวก ใช้วิธีห้ามปราม
 บังคับ เท่าที่จำเป็น นั่นคือได้เรียนรู้ทั้งด้านดี ไม่ดี เช่น คบคนดีให้คุณอะไรบ้าง คบคนชั่วให้ผลเสีย
 อะไรบ้าง
5. สร้างสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ สถานการณ์ เพื่อส่งเสริมให้เด็กใฝ่รู้และดูซึม
 ค่านิยมจรรยาธรรมที่ครูต้องการปลูกฝัง
6. ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี มีความยุติธรรม คงเส้นคงวา แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าประหยัด
 สะอาดเรียบร้อยและเรียบง่าย พูดจาดี มีมารยาท ไม่สูบบุหรี่ ฯลฯ
7. ใช้กระบวนการประชาธิปไตยและวิถีวิทยาศาสตร์ ในการจัดโครงการปลูกฝังและ
 พัฒนาจรรยาธรรมแก่เด็ก นั่นคือครูและผู้บริหารต้องวางแผนร่วมกัน รับผิดชอบร่วมกัน และถือว่าครู
 ทุกคนเป็นครูจรรยาวิชา
8. ส่งเสริมให้โรงเรียนและครอบครัวมีกิจกรรมที่สัมพันธ์กันและสนับสนุนกัน

9. ถ้าพบปัญหาการประพตติผิดจริยธรรม ต้องแก้ปัญหาทันที อาจเป็นว่ากล่าวตักเตือนให้เหตุผล หรือลงโทษ

10. จัดกิจกรรมปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมตามรูปแบบต่าง ๆ ให้เอื้ออำนวย ส่งเสริมสัมพันธ์กันทั้ง 3 ส่วนคือ จัดโดยตรงในคาบเรียนจริยศึกษา จัดสอดแทรกในประสบการณ์อื่นที่เกี่ยวข้อง และจัดฝึกทั้งในและนอกโรงเรียน

ระดับพัฒนาการทางจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2528 : 1) กล่าวว่า วิธีวัดจริยธรรมและศีลธรรมของบุคคลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้ที่รวบรวมจนได้ข้อสรุปชัดเจนคือ พิลเทลและเมนเดนโซห์น (Pittle and Mendelsohn 1966) ได้แบ่งวิธีการวัดค่านิยมทางจริยธรรมออกเป็น 3 ยุค แต่ละยุคมีวิธีการวัดแตกต่างกันไปเช่น

ยุคที่ 1 ครอบคลุม ค.ศ. 1935 นิยมวัดความรู้ ความดี ความชั่ว และทัศนคติทางจริยธรรม วิธีวัดทฤษฎีและแนวคิดใช้กระดาษและดินสอเป็นเครื่องมือ

ยุคที่ 2 เริ่มมีหลักการและทฤษฎีประกอบการวัด โดยเน้นพัฒนาการทางการคิดและการตัดสินใจทางจริยธรรม นิยมวัดว่าใครมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่าใคร วิธีวัดใช้การสัมภาษณ์ในยุคนี้ทำให้เกิดจิตวิทยาจริยธรรมอีกด้านหนึ่งคือ การศึกษาบุคลิกภาพต่าง ๆ จากทฤษฎีจิตวิเคราะห์และทฤษฎีพฤติกรรมนิยม

ยุคที่ 3 ครอบคลุมถึงปี ค.ศ. 1966 เป็นยุคของการวัดแบบสัท้อนภาพ (projective techniques) มีการวัดพลังมโนธรรมของบุคคล การวัดเนื้อหาทางจริยธรรมอยู่ในรูปของซูเปอร์อีโก้ ที่มีต่อการทำงานของบุคลิกภาพ มีการใช้ภาพกระตุ้นให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็น

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับพฤติกรรม (ธีระพร อูวรรณไณ) มีความเห็นเป็น 2 ทรรศนะ ทรรศนะแรกเห็นว่า ทัศนคติไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรม ทรรศนะที่ 2 เห็นว่า ทัศนคติสัมพันธ์กับพฤติกรรม ในที่นี้จะขอเสนอทัศนคติที่สัมพันธ์กับพฤติกรรม แนวคิดนี้มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม นักจิตวิทยาที่สนับสนุนแนวคิดนี้ เห็นว่าทัศนคติสัมพันธ์กับแบบแผนของพฤติกรรมมากกว่าจะสัมพันธ์กับพฤติกรรมหนึ่งพฤติกรรมใดโดยเฉพาะ คนสองคนอาจมีทัศนคติเหมือนกันต่อที่หมายหนึ่ง แต่สองคนนี้อาจมี

พฤติกรรมต่อที่หมายนั้นต่างกันได้ สิ่งที่เป็นตัวร่วมของพฤติกรรมที่ต่างกันนี้ก็คือ ความเป็นบวกหรือลบต่อที่หมายในระดับเดียวกัน

สำหรับระดับพัฒนาการทางจริยธรรม ได้มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

เพค (Peck 1960 : 98 - 150) แบ่งเป็น 5 ชั้น

ชั้นที่ 1 ไม่มีจริยธรรมอะไรเลย ขาดความรู้ ความสำนึกว่าสิ่งที่ทำไปนั้นเป็นผลดีหรือผลเสียต่อบุคคลอื่น

ชั้นที่ 2 เป็นการกระทำเพื่อตนเอง ตนเองต้องการอะไรก็ทำตามอารมณ์ความพอใจของตนเองฝ่ายเดียว โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น

ชั้นที่ 3 เป็นการกระทำตามเพื่อนฝูงหรือแบบแผนที่หมู่คณะเขาทำกัน โดยไม่ไตร่ตรองว่าสิ่งนั้นดีหรือเลว เป็นผลเสียแก่บุคคลอื่นแค่ไหน

ชั้นที่ 4 เป็นการกระทำตามระเบียบ ขาดความเข้าใจในเรื่องของเหตุผลว่าทำไมต้องทำสิ่งนั้น

ชั้นที่ 5 เป็นการกระทำอย่างมีเหตุผลและลัดลิมปชัญญะ เป็นการปฏิบัติที่เป็นผลดีแก่ทุก ๆ คน แม้ว่าจะละเมิดแบบแผนหรือผิดไปจากหลักการ

ขั้นพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg. 2530 : 24)

หลักการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมแบ่งออกเป็น 3 ระดับ 6 ชั้น ดังนี้

ก. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (อายุประมาณ 2 - 12 ปี)

ชั้นที่ 1 : ใช้การลงโทษเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ชั้นที่ 2 : ใช้การตอบสนองความต้องการของตนเองเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ข. ระดับกฎเกณฑ์สังคม (อายุตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไปโดยประมาณ)

ชั้นที่ 3 : ใช้การเป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ชั้นที่ 4 : ใช้ระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ค. ระดับเลขกฎเกณฑ์สังคม (อายุประมาณ 20 ปีขึ้นไป)

ชั้นที่ 5 : ใช้สัญญาสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ชั้นที่ 6 : ใช้หลักจริยธรรมสากลเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

สุรศักดิ์ สันติชัยนุโชค (สุรศักดิ์ สันติชัยนุโชค 2521 : 22 - 23)

นำหลักธรรมที่เรียกว่าความปรารถนาเป็นใหญ่ (อธิปไตยยะ) และพุทธโอวาท มากำหนดเป็นเกณฑ์จัดระดับชั้นพฤติกรรมทางจริยธรรม ดังนี้

ระดับที่ 1 พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เป็นการกระทำที่ทำให้ตนเอง บุคคลอื่น และหรือสังคมเดือดร้อน

ระดับที่ 2 พฤติกรรมที่ละเว้นความชั่ว แต่ไม่ทำให้ตน บุคคลอื่น และ/หรือสังคมเดือดร้อน

ระดับที่ 3 พฤติกรรมทำความดีหรือกระทำถูกทำประโยชน์ให้กับตน บุคคลอื่น และ/หรือสังคม

ระดับที่ 4 พฤติกรรมทำความดีหรือกระทำถูก ทำประโยชน์ให้กับตน บุคคลอื่น และ/หรือสังคม ก่อให้เกิดความสุข กระทำด้วยจิตใจบริสุทธิ์ และใช้ปัญญา

อัจฉรา จตุรนิพนธ์ (อัจฉรา จตุรนิพนธ์ 2523 : 13 - 16) ตั้งเกณฑ์จัดระดับชั้นทางจริยธรรมเป็น 4 ระดับ

ระดับจริยธรรม	พฤติกรรม	เหตุผลของการกระทำ
1. ไม่พึงประสงค์	ทำความชั่ว	ไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม
2. พึงประสงค์	ไม่ทำความชั่ว (เพื่อตนเอง)	เพราะนึกถึงตนเอง เป็นใหญ่ ไม่นึกถึงผู้อื่น
3. พึงประสงค์	ทำความดี (เพื่อตนเอง, ผู้อื่น)	เพราะต้องการได้รับคำยกย่องสรรเสริญ เห็นว่าเป็นกฎเกณฑ์ของสังคม
4. พึงประสงค์	ทำความดีด้วยใจบริสุทธิ์	เพราะเห็นว่าถูกต้อง โดยใช้สติปัญญาไม่คำนึงถึงตนและผู้อื่น

วิทย์ วิศทเวทย์ (วิศทเวทย์ 2523 : 14 - 15)

ขั้นตอนของจริยธรรม จำแนกเป็น 4 ชั้น

1. ชั้นรักตนเอง การกระทำของมนุษย์ แม้จะกระทำดี แต่ทำเพราะเห็นแก่ตนเอง
2. ชั้นรักผู้อื่น เริ่มนำความรู้สึกของผู้อื่นเข้ามาตัดสินใจ
3. ชั้นใช้เหตุผลสากล มนุษย์ทำอะไร โดยคำนึงถึงเหตุผล ไม่ใช่ด้วยรักตนเองและผู้อื่น

จริยธรรมที่ออกมาเหมือนกับประพจน์บนพื้นฐานของธรรมฉันทะ

4. ชั้นจิตวิญญาณ เป็นการประพจน์ในชั้นหลุดพ้นจากวิญญาณ

โกวิท ประวาลพฤกษ์ (โกวิท ประวาลพฤกษ์ 2523 : 17) ได้จัดระดับพัฒนาการ

ทางจริยธรรม ดังนี้

1. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักตนเอง
2. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลเข้าสังคมหมู่เล็กได้
3. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลเข้าสังคมหมู่ใหญ่ได้
4. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ
5. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักสังจธรรมอันเป็นธรรมสูงสุด

กรมวิชาการ (กรมวิชาการ 2523 : 64) ได้จำแนกระดับของจริยธรรมออกตาม

ลักษณะผลที่กระทบถึงบุคคล โดยแบ่งจากต่ำไปหาสูง ดังนี้

1. ระดับน้อย หรือขาดคุณสมบัติทางจริยธรรม
2. ระดับมีจริยธรรม เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง
3. ระดับมีจริยธรรม เพื่อผลประโยชน์ของผู้อื่นในหมู่คณะเล็ก ๆ
4. ระดับมีจริยธรรม เพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

การปลูกฝังจริยธรรมตามหลักศาสนาพุทธ

สารนิยธรรม ธรรมอันเป็นเครื่องสมานรอยรั้ว ทำคนที่แตกต่างกันให้รักกัน ด้วยวิธีการ

ดังนี้ (แจ่ม จัณเรงค์ 2531 : 15)

1. ช่วยกิจธุระของเขาด้วยกาย เช่น พยายามเมื่อป่วยเจ็บ หรือจัดกระเช้าดอกไม้ไปเยี่ยมเมื่อเขาเป็นคนไข้

2. ช่วยกิจธุระของเขาด้วยวาจา เช่น พูดด้วยความปรารถนาดี ตักเตือนแนะนำชี้ช่องทางที่ประเสริฐให้

3. ช่วยกิจธุระของเขาด้วยใจ เช่น คิดแต่สิ่งดีมีประโยชน์ให้เขา

4. แบ่งลาภที่ได้ให้บ้าง ไม่หวังไว้จำเพาะตนเพียงคนเดียว

5. ทำตัวไม่ให้เขารังเกียจ มีศีลธรรมเสมอกันกับเขา

6. ไม่ชวนทะเลาะวิวาท แม้จะมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน

พุทธศาสนาสอนว่า คนเราหากจะเปลี่ยนชีวิตให้ตั้งใจหรือยึดโครงสร้าง 4 ประการดังนี้ (พระมหาประยูร มีฤกษ์ 2531 : 21)

1. สังวรปธาน พยายามหรือเพียรเพื่อที่จะระมัดระวัง ไม่ให้ทำความผิด ความผิดพลาดที่เราเคยทำนั้นต่อไป เราจะมีสังวรปธานคือ ควบคุมระมัดระวังตนเอง ไม่ให้ทำผิดพลาด

2. ปหานปธาน คือละสิ่งไม่ดีที่ทำอยู่นั้นเสียเหมือนกับเราอาบน้ำให้ร่างกายสะอาด เปรียบเหมือนเราชำระใจให้สะอาดในวันปีใหม่ ชีวิตจะได้ใหม่

3. ภาวนापธาน เหมือนกับที่เราอาบน้ำเรียบร้อยแล้ว ทำไมเราจะต้องแต่งตัวด้วยชุดความซื่อแล้วเราจะต้องทำความดี เปรียบเหมือนเราไม่ทำความชั่ว ทำความดีมาประดับประดาตัวเรา

4. อนุรักษนาปธาน ทำความดีแล้วมันจะรักษาความดีให้ เหมือนกับเกลือที่รักษาความเค็ม พระธรรมบท กล่าวว่ (สวามี สตยานนทฐี 2530 : 26)

ด้วยตน โดยแท้ ที่ทำบาปให้แก่ตน

ด้วยตน โดยแท้ ที่ทำตนให้หม่นหมอง

ด้วยตน โดยแท้ ที่ละเว้นไม่ทำบาป

ด้วยตน โดยแท้ ที่จะทำตนให้บริสุทธิ์

จริยธรรมกับชีวิต (พระธรรมญาณมุนี 2530 : 6 - 7)

1. การปลูกฝังจริยธรรม เป็นจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการศึกษา เพราะจริยธรรมเท่านั้นเป็นเครื่องกำหนดจริยธรรมของการศึกษา

2. คำว่า จริยธรรม หมายถึง การปฏิบัติจัดทำทั้งหลายที่เป็นไปเพื่อจุดเริ่มต้น ความประณีต ความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของความเป็นมนุษย์ เช่น ความเมตตา ความเสียสละ ความไม่ถือโกรธ และความสามัคคี

3. ชีวิตมนุษย์ย่อมอาศัยจริยธรรมเป็นเครื่องพัฒนาให้พ้นจากปัญหาคือ ภาวะไม่พึงประสงค์ สิ่งที่ไม่ต้องการ เรื่องที่ต้องแก้ไข เพื่อบรรลุถึง ความสะอาด สบาย อบอุ่น ปลอดภัย

ทศพิธราชธรรม คือ คุณธรรมของพระมหากษัตริย์หรือคุณธรรมของผู้นำ หรือผู้ปกครอง มี 10 ประการ (ลดาวัลย์ เมืองโคตร 2531 : 1)

1. ทาน การให้
2. ศีล ความประพฤติเรียบร้อยดีงาม
3. บริจาค ความเสียสละ เสียสละความสุขส่วนตัว
4. อาชชวะ ความซื่อตรง ซื่อสัตย์
5. มัททวะ ความสุภาพอ่อนโยน
6. ตบะ ความเพียรการควบคุมตนเอง ไม่ลุ่มหลงหมกมุ่นในความสุขสำราญ
7. อักโกธะ ความไม่โกรธ
8. อวิหิงสา การไม่เบียดเบียน
9. ขันติ ความอดทน เข้มแข็ง
10. อวิโรธนะ ยึดมั่นในความยุติธรรม ไม่ประพฤติดัดทำนองคลองธรรม

จริยธรรมสำหรับคนไทย (พระธรรมญาณมุนี 2530 : 9)

1. ถ้อยนิย ระเบียบ มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี
2. ถ้อยความถูกต้อง
3. รู้จักเด็ก รู้จักผู้ใหญ่
4. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่

การสร้างแบบประเมินผลคุณลักษณะทางจริยธรรม

การประเมินจริยธรรมโดยอาศัยระดับพฤติกรรมด้านความรู้สึก ส่วนใหญ่จะใช้กับการเรียน เป็นสำคัญ ซึ่งจำเป็นจะต้องหาสิ่งกระตุ้นให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึก โดยที่ผู้ตอบ ไม่รู้ตัวว่าการเขียนนั้นจะใช้ในการประเมินระดับจริยธรรมของเขา และเพื่อให้ข้อมูลที่ได้มั่นคง ยืนยันถึงจริยธรรมที่ผู้ตอบยึดมั่นอยู่ จึงควรสร้างเรื่องราวให้แตกต่างกัน เพื่อให้ผู้ตอบได้แสดง ความรู้สึก (กมล ภูประเสริฐ 2528 : 1)

การประเมินจริยธรรมโดยการสร้างสถานการณ์คล้ายกับการประเมิน โดยการเขียน วิเคราะห์เนื้อหา ต่างกันที่การสร้างสถานการณ์นั้นกำหนดข้อความตามชั้นของความรู้สึกให้ผู้ตอบ เลือกแทนให้เขียน

วิธีประเมิน

1. เลือกสถานการณ์ พฤติกรรมที่จะประเมิน ผู้ตอบจะแสดงออกในสถานการณ์อะไรบ้าง
2. แต่งสถานการณ์ นำสถานการณ์ที่เลือกมาแต่งให้เป็นเรื่องราว
3. แต่งตัวเลือก ให้สะท้อนถึงพฤติกรรมในแต่ละชั้น ซึ่งมี 5 ชั้นดังนี้
 1. ชั้นรับ
 2. ชั้นตอบสนองตามคำสั่ง
 3. ชั้นตั้งใจและพอใจตอบสนอง
 4. ชั้นยอมรับคุณค่า
 5. ชั้นแสดงความยินดีและแสดงการยึดมั่นอย่างเปิดเผย

ตัวอย่าง

การประเมินจริยธรรมความเมตตา กรุณา เลือกสถานการณ์ให้เพื่อนยืมหนังสือ และความยินดีที่เพื่อนได้รับคำชมเชยจากครู เป็นสถานการณ์ที่จะประเมิน (การประเมินจริงมีหลาย สถานการณ์สำหรับจริยธรรมหนึ่งด้วย)

ให้เพื่อนยืมหนังสือ

นักเรียนเห็นด้วยกับความคิดของสมศักดิ์ ในข้อใด

- 1) ประวิทย์ให้ยืมหนังสืออะไรก็ได้ (ขึ้นรับ)
- 2) ครูสอนพวกเราให้อื่อเพื่อเผื่อแผ่ (ขึ้นตอบสนองตามคำสั่ง)
- 3) ถ้าฉันมีหนังสือก็เต็มใจจะให้เขายืม (ขึ้นตั้งใจและพอใจตอบสนอง)
- 4) นายกย่องประวิทย์ที่มีน้ำใจดีเสมอ (ขึ้นยอมรับคุณค่า)
- 5) พวกเขาควรอื่อเพื่อซึ่งกันและกันในทุกเรื่อง (ขึ้นแสดงความนิยมและยึดมั่น)

การแต่งตั้งเลือกเป็นเช่นเดียวกับการแต่งตั้งสถานการณ์ ควรร่วมกันทำหลายคน และการเรียงตัวเลือกจริง ๆ นั้น ไม่เรียงลำดับตามชั้น แต่จะสลับกันไป หรือจัดให้กระจายออกไป การแต่งตั้งเลือกถ้าทำได้ไม่ตึงจะทำให้ข้อมูลที่ได้มาไม่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงของผู้ตอบ ทำให้การแปรผลผิดพลาดไปด้วย

การให้คะแนนโดยทั่วไป จะให้คะแนนเรียงตามลำดับชั้นความรู้สึกคือ ชั้นรับ เท่ากับ 1 คะแนน จนถึงชั้นแสดงความนิยมและแสดงความยึดมั่นอย่างเปิดเผยเท่ากับ 5 คะแนน จากนั้นรวมคะแนนแต่ละข้อที่เป็นสถานการณ์จริยธรรมอย่างเดียวกัน แล้วหาค่าเฉลี่ยดูว่าผู้ตอบมีความรู้สึกชั้นใด (กมล ภูประเสริฐ 2528 : 6 - 11)

สำหรับการวัดและการประเมินผลทัศนคติเชิงจริยธรรมของกมล ภูประเสริฐนั้นคล้ายคลึงกับวิธีการทำแบบประเมินหรือแบบสำรวจทัศนคติทางจริยธรรมของลำดวน เกษตรสุนทร (ลำดวน เกษตรสุนทร 2529 : 20 - 23) ซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. จำแนกคุณลักษณะทางจริยธรรม เช่น ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ฯลฯ
2. นำคุณลักษณะทางจริยธรรมแต่ละประการมากำหนดเป็นพฤติกรรมซึ่งบ่ง หรือลักษณะที่แสดงถึงจริยธรรมนั้น ๆ
3. เมื่อได้กำหนดพฤติกรรมซึ่งบ่งแต่ละประการแล้ว ก็นำมาสร้างเป็นสถานการณ์
4. แต่งสถานการณ์ นำสถานการณ์มาแต่งให้เป็นเรื่องราวที่บุคคลในสถานการณ์นั้นปฏิบัติคล้อยตามหรือขัดแย้งแล้วถามความเห็น ว่า เห็นด้วยกับตัวเลือกข้อใด
5. การแต่งตัวเลือก ซึ่งเป็นข้อความที่แสดงถึงความรู้สึกหรือความคิดที่สะท้อนถึงทัศนคติทางจริยธรรม เช่น

ความรับผิดชอบ (1)

พฤติกรรมซึ่งบ่ง (2)

- เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

สถานการณ์ (3)

เพื่อน ๆ ชวนประภาไปทัศนajariในวันหยุดประจำสัปดาห์ แต่ประภามีภาระที่จะต้องสอนพิเศษให้ลูกศิษย์ เขาจะทำอย่างไร

ตัวเลือก (4)

ก. ประสานการเรียนแล้วแจ้งให้ลูกศิษย์ทราบ (ระดับที่ 1)

ข. ปรึกษากับลูกศิษย์ที่สอน เพื่อหาทางชดเชย (ระดับที่ 2)

78418

ค. นัดสอนสดเชยก่อนแล้วจึงไป (ระดับที่ 3)

ง. ชี้แจงให้เพื่อนเข้าใจถึงภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบ (ระดับที่ 4)

6. ตัวเลือกเพื่อวัดและจำแนกเป็นระดับทัศนคติทางจริยธรรม ใช้เกณฑ์การแบ่งตามลักษณะผลที่กระทบต่อบุคคล โดยแบ่งระดับจากต่ำไปหาสูง ซึ่งที่ประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย (กรมวิชาการ 2523 : 64) ได้กำหนดไว้ดังนี้

ระดับ 1 ระดับต้อยหรือขาดคุณธรรมทางจริยธรรม

ระดับ 2 ระดับมีจริยธรรมเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

ระดับ 3 ระดับมีจริยธรรมเพื่อผลประโยชน์ของผู้อื่นในหมู่คณะ เล็ก ๆ

ระดับ 4 ระดับมีจริยธรรมเพื่อผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

สำหรับการแต่งตัวเลือกและการให้คะแนนโดยทั่ว ๆ ไป สอดคล้องกับของกรม ภูประเสริฐ ดังกล่าวมาแล้ว

การใช้เครื่องมือมาตรฐานวัดจริยธรรม วิลลมา กันทรวิทย์ (วิลลมา กันทรวิทย์ 2528 : 1) ในการวัดพฤติกรรมด้านความรู้สึกหรือด้านคุณลักษณะมีมาตราวัดอยู่ 4 แบบคือ

1. แบบ Thurstone
2. แบบ Likert
3. แบบ Guttman
4. แบบ Semantic Differential

แต่ที่นิยมใช้กันมากในการวัดความสนใจ ทัศนคติ และค่านิยมคือ แบบ Likert Scale เพราะการจัดสร้างไม่ยาก และมีคุณสมบัติเหมาะสมกับการวัดคุณลักษณะที่เกี่ยวกับค่านิยม

ตัวอย่างมาตราวัด "ความรับผิดชอบต่อสังคม" (berkowits and Lutterman 1968 : 383 - 385)

ลักษณะของมาตราวัด

1. ใช้วัดความรับผิดชอบของบุคคลต่อสังคม ความรู้สึกที่อยากจะช่วยผู้อื่นโดยไม่หวังผล

ตอบแทน

2. แต่ละข้อให้เลือกตอบ 5 คำตอบ คือ

(1) เห็นด้วยอย่างยิ่ง

(2) เห็นด้วย

(3) เฉย ๆ

(4) ไม่เห็นด้วย

(5) ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

3. ในจำนวน 8 ข้อของแบบวัดแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 4 ข้อ มีทิศทางเป็นบวกและอีก

4 ข้อมีทิศทางเป็นลบ

วัลลภ กันทรวิชัย (วัลลภ กันทรวิชัย 2528 : 4) ได้นำมาดัดแปลงตัวแบบวัดดังนี้

1. ไม่มีประโยชน์อันใดที่เราจะต้อง ไปกังวลต่อเหตุการณ์บ้านเมืองหรือสภาพสังคมอื่น
ทั่ว ๆ ไป เพราะถึงอย่างไรเราก็ช่วยแก้ไขอะไรไม่ได้ (-)

2. พวกเราทุกคนควรจะต้อง เสียสละ เวลาส่วนหนึ่ง เพื่อประโยชน์สุขของท้องถิ่นหรือ
ประเทศชาติกันบ้าง (+)

3. ฉันคิดว่า จะเป็นการดีแก่ส่วนรวมมิใช่น้อย ถ้าเราไม่ต้องมีการเลือกตั้งต่าง ๆ
กันให้บ่อยนัก เพราะทำให้ผู้คนเสียเวลาไปลงคะแนน (-)

4. การปล่อยให้เพื่อนฝูงที่ประสบปัญหาความยากลำบาก ต้องช่วยตนเอง โดยมีได้มีส่วน
ช่วยเหลือกันนั้น บางครั้งก็จำเป็นเพราะเราเองคงจะ ไม่สามารถทำความดีกับทุก ๆ คนได้
ตลอดเวลา (-)

5. ทุกคนมีหน้าที่จะต้องทำงานของตนเอง ให้ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ (+)

6. คงจะเป็นการดีมิใช่น้อย ถ้าเรามีบ้านพักอาศัยอยู่ห่างชุมชน เพื่อจะได้ไม่ต้องไป
ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องของคนอื่น (-)

7. เมื่ออยู่ที่โรงเรียนฉันชอบอาสาทำงานพิเศษเสมอ ๆ (+)

8. ฉันรู้สึกไม่สบายใจมาก เมื่อไม่สามารถทำงานที่รับมอบหมายให้เสร็จตามที่สัญญาไว้

(+)

จริยธรรมในสถาบันการศึกษา

หน้าที่หลักที่สำคัญของสถาบันการศึกษาคือ การถ่ายทอดความรู้ ทางด้านวิชาการและปลูกฝังความเป็นคนดีมีคุณธรรมให้กับผู้เรียน การปลูกฝังจริยธรรมในสถาบันการศึกษา มีความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก เพราะผู้เรียนต้องใช้ชีวิตในสังคมที่อาจจะมีสภาพที่ต่างจากสถานศึกษา สถาบันที่ปลูกฝังจริยธรรมได้ดีที่สุดน่าจะเป็นสถาบันครอบครัว แต่สถาบันการศึกษาก็เป็นสถาบันหนึ่งที่ต้องพัฒนาการสอน และการปลูกฝังจริยธรรมให้มีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางจริยธรรม เจตคติทางจริยธรรม เหตุผลทางจริยธรรม และพฤติกรรมทางจริยธรรม เพราะการปลูกฝังจริยธรรมให้ได้ทั้ง 4 ประการดังกล่าว สถาบันการศึกษาเท่านั้นที่จะทำได้ครบถ้วน ซึ่งจะเห็นได้จากผลการศึกษาวิจัยในสถาบันต่าง ๆ ดังจะกล่าวต่อไปนี้ ล้วนแต่ศึกษาเรื่องราวทางจริยธรรมทั้งสิ้น

อีแวน (Evan. 1971 : 9 - 10) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติทางจริยธรรม พบว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักเรียนในระหว่างที่กำลังอยู่ในสถานศึกษา จะ เป็นไปในทางที่เป็น เสรีนิยมมาก โดยเฉพาะเด็กที่มีพื้นฐานอนุรักษนิยมจะเปลี่ยนแปลงทัศนคติเมื่ออยู่ในบรรยากาศของเสรีนิยม เช่นเดียวกับที่ พรณีย์ กันทรากร (พรณีย์ กันทรากร 2523 : 57 - 59) ได้ศึกษาระดับจริยธรรมของเด็กก่อนวัยเรียนที่มีภูมิหลังต่างกัน ในจังหวัดสงขลา พบว่าเด็กก่อนวัยเรียน (อายุ 4 - 6 ปี) จะมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของ ไคลเบอร์ก ในชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 ถึงร้อยละ 93.33 แสดงว่าเด็กก่อนวัยเรียนเกือบทั้งหมดมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ 1 คือการหลีกเลี่ยงการลงโทษและชั้นที่ 2 คือการแสวงหารางวัล จะมีเด็กเพียงร้อยละ 6.67 ที่พบว่าใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ในชั้นที่ 3 การทำตามที่คุณอื่นเห็นชอบ เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะมีความสัมพันธ์กับจริยธรรมของเด็กโดยตรง ส่วนเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยจะมีความสัมพันธ์ทางลบกับจริยธรรมและไม่รู้จักขอบเขตของความพอดี

ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์ (ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์ 2522 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพบว่า จากแบบวัดการตัดสินใจเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของ เพียเจต์ เด็กไทยก่อนวัยเรียนจะมีระดับการตัดสินใจทางจริยธรรมอยู่ทั้งในขั้นต่ำและขั้นสูง เด็กที่มาจากมารดาเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากจะมีคะแนน

การตัดสินใจทางจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบรัก ส่วนการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของ ไคลเบอร์ก ปรากฏว่าเด็กที่มารดาเมื่ออายุมากและมารดาไม่ได้ทำงานหารายได้ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงมาก แต่เด็กหญิงที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลสูงเท่าไรกลับมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำ

สุรณีย์ จุติดำรงพันธ์ (สุรณีย์ จุติดำรงพันธ์ 2522 : 76 - 77) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ การศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมตามทฤษฎีการใช้เหตุผลของ ไคลเบอร์ก ในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษา 2 กลุ่ม จาก 10 โรงเรียนในภาคใต้ ที่มีเพศ ระดับชั้นและสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมที่แตกต่างกัน ปรากฏว่านักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่านักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพศชาย หญิง มีพัฒนาการทางจริยธรรมไม่แตกต่างกันสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูง และต่ำ ไม่มีผลต่อการพัฒนาทางจริยธรรม

สุรียา เหมตะศิลป์ (สุรียา เหมตะศิลป์ 2521 : 46) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม ระดับสติปัญญาและการยอมรับตนเองของเด็กวัยรุ่นตอนต้นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2521 จำนวน 80 คน พบว่าการที่จะเป็นคนฉลาดและที่จะเป็นคนมีจริยธรรมไม่ใช่สิ่งเดียวกันและระดับสติปัญญาสูงและต่ำมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน ระดับสติปัญญาไม่ใช่ตัวทำนายถึงจริยธรรมที่เชื่อมั่นได้ และก่อนหน้านั้น ไดเฮอร์ตี้ (Dougherty, 1966 : 49 - 110) ได้ศึกษาค่านิยมของเด็กวัยรุ่นในโรงเรียนต่าง ๆ ในรัฐมิซซูรี ได้แก่ ความเป็นมิตร ความซื่อสัตย์ ความรักดี ศีลธรรมและความรับผิดชอบ โดยใช้เพศ ชั้น ศาสนา ความถนัดทางการเรียน ตำแหน่งในสังคม สถานที่อยู่และประเภทโรงเรียนเป็นตัวแปร พบว่าค่านิยมความเป็นมิตร ความรักดี ศีลธรรม และความรับผิดชอบได้รับเลือกในอันดับสูง บรรดาวัยรุ่นจากโรงเรียนที่องค์การศาสนาเป็นผู้อุปการะจะมีค่านิยมชนิดนี้สูงกว่าวัยรุ่นจากโรงเรียนที่อยู่ในโรงเรียนรัฐบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้หญิงมีค่านิยมเหล่านี้คงที่แน่นอนกว่าผู้ชาย ค่านิยมความเป็นมิตร ความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบมีสูงมากในวัยรุ่นที่ประสบความสำเร็จด้านการเรียน

วรรณसार วรกีจ (วรรณसार วรกีจ 2523 : 149) ทำการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน ในทัศนะของนักเรียน ครูและผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าพฤติกรรมที่นักเรียนต้องการประพฤติปฏิบัติทั้งหมดนั้นอยู่ในระดับการประพฤติปานกลางเท่านั้น แสดงให้เห็นว่านักเรียนไม่มีความประสงค์ที่จะประพฤติผิดระเบียบวินัยข้อบังคับของโรงเรียนหรือเกณฑ์ที่สังคมกำหนด แต่การที่นักเรียนประพฤติปฏิบัติไม่พึงประสงค์นั้นอาจมีสาเหตุเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ครอบครัว โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมาก ดังนั้นผู้บริหารและครูจึงควรสร้างโรงเรียนให้เป็นเสมือนบ้านที่น่ายุของนักเรียน ในด้านที่เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนที่มีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับที่ คลาค (Clarke. 1977 : 562 - A) ได้ศึกษาทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียน เกี่ยวกับปัญหาทางวินัยของนักเรียนมัธยมในมลรัฐคาโรไลนาเหนือ สหรัฐอเมริกา พบว่าผู้บริหารโรงเรียนและครูเห็นว่าสาเหตุของปัญหาทางวินัยมาจากสังคมและครอบครัว ในขณะที่นักเรียนเห็นว่าปัญหาทางวินัยเกิดจากสถานการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูในโรงเรียนเอง กิจกรรมต่าง ๆ ที่นำมาใช้เพื่อลดปัญหาทางวินัยนั้นนักเรียนส่วนมากไม่เห็นด้วย

สนองศรี รุดติษฐ์ (สนองศรี รุดติษฐ์ 2523 : 85) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ กับความสามารถในการเป็นผู้นำด้านการตัดสินใจแบบประชาธิปไตยของนิสิตมหาวิทยาลัย พบว่านิสิตรัฐศาสตร์มีทัศนคติว่าตนจะปฏิบัติตนด้วยคุณธรรม ด้านเมตตากรุณาและมุกุตา สูงกว่านิสิตครุศาสตร์ แต่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในคุณธรรมด้านอุเบกขาที่เป็นเช่นนั้นน่าจะเป็นเพราะนิสิตรัฐศาสตร์ได้รับรู้ถึงสภาพการณ์ต่าง ๆ ในสังคม เป็นต้นว่าการเอารัดเอาเปรียบความไม่ยุติธรรม การชิงดีชิงเด่น ฯลฯ ในระบบต่าง ๆ ของสังคมและรู้สึกว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ดี จึงมีความคิดว่าตนจะไม่ทำสิ่งที่เป็นการเอารัดเอาเปรียบ ไม่ยุติธรรม แต่งานวิจัยของ วัฒนา ศรีสัตย์วาจา (วัฒนา ศรีสัตย์วาจา 2519 : 90) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความวิตกกังวลกับคุณธรรมบางประการของนิสิตมหาวิทยาลัย พบว่านิสิตรัฐศาสตร์มีทัศนคติต่อคุณธรรมด้านความซื่อตรง ความเพียร ความไม่เบียดเบียนและความไม่ประพฤติผิดทำนองคลองธรรม ไม่ต่างจากนิสิตครู

อีเบอร์เลน (Eberlein. 1970 : 112 - 114) ได้ศึกษาบุคคลิกภาพด้านความต้องการ 15 ด้าน โดยศึกษากับครูเพศหญิงโรงเรียนประถมศึกษา รัฐอิลลินอยส์ อินเดียนา วิสคอนซิน เพศหญิงกับเกณฑ์ปกติเพศเดียวกัน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการสูงทางด้านความต้องการ เป็นอิสระ การเข้าใจตนเองและผู้อื่น การมีอำนาจเหนือผู้อื่น การคบเพื่อนต่างเพศ ต่ำกว่าทางด้านความเป็นระเบียบ การขอความช่วยเหลือ การถ่อมตน การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น และความอดทนในลักษณะเดียวกันนี้ เสนีย์ มีทรัพย์ (เสนีย์ มีทรัพย์ 2522 : 77 - 78) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านคุณธรรมนิยมของครูประถมศึกษา กับนักศึกษาฝึกหัดครูปีสุดท้าย ในจังหวัดสงขลาพบว่าด้านคุณธรรมของครู สิ่งที่สำคัญมากควรส่งเสริมและปลูกฝังแก่ครูในด้านนี้ คือ การรับฟังและเคารพเหตุผลของผู้อื่น มีความยุติธรรมไม่ลำเอียง ให้เกียรติแก่เพื่อนร่วมอาชีพ เดียวกันและบุคคลทั่วไป ไม่ดูหมิ่นศาสนาอื่นและไม่อาฆาตพยาบาทนักเรียนด้านจริยธรรมของครู เรื่องที่ครูเห็นว่ามีความจำเป็นมากที่สุดและควรปลูกฝังให้ครูมีคุณสมบัติด้านนี้อันดับแรกคือ การนำนักเรียนให้พ้นจากทางเลื่อม การเว้นการกระทำผิดเรื่องชู้สาว รักษาชื่อเสียงและค่านิยมของโรงเรียนและคณะครู รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย แสดงความรักต่อนักเรียนทุกคน

คุณธรรม จริยธรรม สำหรับคนไทย น่าจะพัฒนาให้ก้าวไกลยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากศาสนาพุทธเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติทางจริยธรรม แต่พลังของวัตถุนิยมหรือเงินตราเป็นต้นเหตุสำคัญที่เข้ามามีอิทธิพลเหนือจิตใจของคนไทยส่วนใหญ่ประกอบกับสังคมในประเทศขณะนี้ เป็นสังคมเกษตรถึงอุตสาหกรรม ลักษณะของธุรกิจ ได้เข้ามาครอบงำสภาพจิตใจของคน ทำให้เกิดลักษณะของการเอาตัวรอด ดังนั้นสภาพสังคมไทยในปัจจุบันการสอนจริยธรรมที่ให้นักทำแต่ความดีนั้น คนดีก็จะถูกเอาเปรียบอยู่ร่ำไป จึงควรสอนให้รู้เท่าทันระบบ โดยเฉพาะระบบสื่อมวลชนและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ อย่าเอาเปรียบคนอื่นและอย่าให้คนอื่นเอาเปรียบเรา อย่าทำกับคนอื่นในสิ่งที่ไม่อยากให้เขาทำกับเรา และเมื่อเกิดการประทุพติผิดจริยธรรมก็ให้หักท้วงด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างวางเฉย เพราะการวางเฉยเท่ากับเป็นการส่งเสริมให้ทำผิดมากขึ้น ปลูกฝังให้ผู้เรียนทำได้แบบนี้ จึงจะมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข